

© *Боринштейн Е. Р., Пальчинская М. В.*

- обеспечение оптимального информационно-компьютерного бытия;
- создание системы максимального благоприятствования развития творческого потенциала личности;
- управление финансовыми ресурсами государства с точки зрения приоритетов самореализации.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Бакаев О. О. Теоретичні засади логістики / О. О. Бакаєв, О. П. Кутах, Л.А.Пономаренко – К.: Київський університет економіки і технології транспорту, 2003. – Т. 1. – 430 с.
2. Кант И. Изречения / [сост. и науч. ред. В. Н. Брюшинкин]. – Калининград: Изд-во РГУ им. И. Канта, 2010. – 91 с.
3. Логистика: учеб. Пособие / [под общ. ред. М. А. Чернышева]. – Р.н/Д: Феникс, 2009. – 459 с.

Боринштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Пальчинская Марьяна Викторовна – кандидат філософських наук, доцент, докторант кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

УДК 141.5+114+115+316.3

ВІРТУАЛЬНИЙ ПРОСТІР В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

В статті аналізується віртуальний простір як специфічний елемент соціокультурного буття сучасного соціального простору. Особлива увага приділяється відмінностям соціального і віртуального простору та часу, оскільки системоутворюючим елементом соціального простору є просторово-часовий концепт, тоді як простір віртуальний відтворює всі події у позачасовій і поза просторовій спосіб.

Ключові слова: соціальний і віртуальний простір та час, соціокультурні трансформації, віртуалізація, буття, соціальна система.

ВИРТУАЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО В УСЛОВИЯХ СОЦИОКУЛЬТУРНЫХ ТРАНСФОРМАЦИЙ

В статье анализируется виртуальное пространство как специфический элемент социокультурного бытия современного социального пространства. Особенное внимание уделяется отличиям социального и виртуального пространства и времени, поскольку системообразующим элементом социального пространства является пространственно-временной концепт, тогда как виртуальное пространство воспроизводит все действия во вневременном и во внепространственном способах.

Ключевые слова: социальное и виртуальное пространство и время, социокультурные трансформации, виртуализация, бытие, социальная система.

THE VIRTUAL SPACE IN THE CONTEXT OF SOCIO-CULTURAL TRANSFORMATIONS

The article examines a virtual space as a specific element of the sociocultural Genesis of modern social space. Special attention is paid to differences between social and virtual space and time as a strategic element of social space is the space-time concept, whereas virtual space reproduces all the

action in a timeless and spaceless way.

Key words: *social and virtual space and time, sociocultural transformation, virtualization, genesis, the social system.*

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що простір сучасного соціуму під впливом таких трансформаційних процесів, як глобалізація, інформатизації та віртуалізація, набув ще одного структурного компоненту – віртуального простору. Особливу значимість у даному контексті набуває осмислення впливу віртуального простору на соціальний простір та час.

Ступінь наукової розробки проблеми. У контексті соціальної філософії розгляд даної проблематики має вагомий характер, оскільки сучасне суспільство є по своїй суті інформаційним, а віртуалізація, у свою чергу, уявляє собою концептуальну особливість інформаційного суспільства. Окремі аспекти означеної проблеми аналізувалися в роботах Орехова С., Гримак Н., Опенкова М., Абдєєва Р., Ажажи В., Скворцова Л., Носова Н., Пивоварова Д., Розіна В., Хоружего С., Юхвіда А., Корольова С. та інших. Проблема мережевого часу і простору розглядалася в роботах Кастельса М., Броделя Ф., Валерстайна І., Назарчука А. Українських вчених в контексті зазначеної проблематики бентежить роль медіа у віртуальному просторі. Серед дослідників можемо відмітити Р. Вербового, В. Золяк, О. Кайду, Л. Мудрак, О. Самуляк, А. Сімашову, Л. Федорчук, Л. Цодікова, В. Шевченко та інших.

Мета роботи – проаналізувати особливості віртуального простору у сучасних соціокультурних умовах.

Метадослідження обумовила постановку та вирішення наступних **завдань**:

- дослідити віртуальний простір як складову соціокультурної трансформації;
- окреслити соціальний часта соціальний простір в сутності їх основи зв'язків об'єктів та явищ соціального світу;
- розглянути соціокультурні трансформації в контексті існування віртуального простору;
- окреслити взаємодію соціального та віртуального простору.

У роботах, присвячених філософському осмисленню «віртуального простору», подані різні обґрунтування тих чи інших аспектів цього поняття. Однак цілісного, системного і, найголовніше, завершеного аналізу філософської сутності даного поняття на сьогодні немає. У зв'язку з цим, мета запропонованого підрозділу зводиться до виявлення онтологічних підстав даного феномену. Цей аналіз дозволить виявити його світоглядну і метафізичну значущість.

Найбільш поширене трактування віртуального простору передбачає існування безлічі просторів (соціальний, культурний, політичний, релігійний тощо), які не зводяться один до одного, в яких протікає соціальне і індивідуальне буття. На ньому ґрунтується також ідея поліонтологічності, тобто включеності індивіда в ці простори. Ідея поліонтологічності виявляє себе як в міфологічному, релігійному, езотеричному, так і у філософському світогляді. Прикладом може бути онтологічний плюралізм і дуалізм, які знаходять своє вираження в концепції множинності світів, зокрема, квантової механіки, космології, синергетики. Сьогодні ідея поліонтологічності активно розробляється в такому напрямку як віртуалістика [12, с. 94]. У контексті вищевикладеного також слід виділити концепцію В. Ємеліна, який, спираючись на роботи Ж. Дельоза і Ж. Бодрійєра використовує поняття «симулякр» і характеризує віртуальний простір як «... організований простір симулякрів – особливих об'єктів, «відчужених знаків», які на відміну від знаків-копій фіксують не схожість, а відмінність із референтною реальністю» [6, с. 15].

Для другого напрямку у вивченні проблем віртуального простору характерно визначення його як виду буття. Все розмаїття існуючих підходів до трактування поняття буття пояснюється не тільки різним тлумаченням самого терміна і близьких до нього за змістом понять (сущє, існування, реальність), але і змістом категорій небуття (ніщо, становлення тощо): «Нарешті, заглиблення буття в небуття і заглиблення небуття в буття, що відбувається постійно, суцільно і безперервно, вже містить у собі ключ до розуміння ... віртуальної реальності, оскільки підстави для її аналізу вже закладені в сутності становлення. При цьому

говорити слід, на нашу думку, саме про віртуальну реальність, але не просто віртуальне буття, яке, до речі, передбачає наявність і віртуального небуття» [14, с. 24].

У контексті тлумачення постструктуралізму соціальна система представлена як «єдність ряду умов явищ» [8, с. 297] у межах просторово-часового контексту, який визначає її сутнісні ознаки і властивості. Чуттєве сприйняття дає нам соціальний час та простір лише як вимірювану величину, як раціоналізацію загальної системи «відносин речей взагалі» [7, с. 66]. Апелюючи до І. Канта, можна позначити залежність чуттєвого сприйняття і досвіду від соціального суб'єкта, а саме від притаманних йому форм чуттєвості – часу і простору, «які нібито складають схеми та умови всього чуттєвого в людському пізнанні» [7, С.293]. Аналізуючи простір і час, Кант закріплює за ними віртуальність як апіорі закладену в них властивість: «Починаючи з Іммануїла Канта, філософія поступово розвивалася від ідеї унікальної реальності єдиного незмінного світу до ідеї безлічі світів. Кант елімінував поняття світу заздальгідь даного, помістивши основні форми не у зовнішній світ, але в людську свідомість. Категорії розуму (причинність і матерія) разом із формами чуттєвого пізнання (простір і час) впорядковують хаотичні дані чуттєвого сприйняття... » [1, с. 57].

Час та простір виступають невід'ємними складовими соціальної системи, «...задаючи сенс цього співвідношення» [5, с. 144]. Соціальний час та простір є основою зв'язків об'єктів та явищ соціального світу, оскільки з певною часткою умовності воно може бути представлено як «комплекс відносин, в яких формується можливий соціальний досвід» [9, с. 53]. В якості підґрунтя дослідницької діяльності, яке конструює суспільство як соціальну систему, простір розуміється як взаємне розташування елементів системи, а час – як їх послідовність. Таким чином, основними топіко-темпоральними характеристиками об'єктів соціальної системи виступають впорядкованість і мінливість. Структура часу та простору соціальної системи передусім обумовлена соціальними відносинами [9, с. 51], які визначають, з якою ймовірністю події між собою пов'язані. Саме соціальні відносини визначають просторово-часові інтервали, які займають об'єкти соціальної системи.

Своєрідність соціальних часу та простору полягає не тільки в їх фізичній природі або метафізичній сутності, а у взаємовідносності та варіабельності об'єктів самої соціальної системи. Щоб визначити параметри впорядкованості соціальної системи, що мають просторовий сенс, використовується величина, що описує мінливість – час. Часовий інтервал визначається специфікою протікання подій у часі в конкретній точці простору. У контексті термінології Щюца, який розрізняв природну, фізичну і соціальну реальності, між природним світом і людиною виникає якість середовище-посередник, яке з часом перетворюється на самодостатню реальність, замість попередньої реальності як такої. Технологічно продукований «віртуальний простір» втрачає статус належної виключно сфері техногенних феноменів і стає «метафоричною реальністю», що дозволяє визначити контури соціальних трансформацій.

Але, не враховуючи роль культури у суспільстві, неможливо надати об'єктивну характеристику процесів, які відбуваються в світі. Тому ми наполягаємо на принциповому значенні саме соціокультурних трансформацій.

З нашої точки зору, соціокультурні трансформації – це процес переходу суспільства з однієї стадії розвитку на іншу, що супроводжується зміною розуміння ідеології розвитку суспільства, формуванням нових цінностей і смисложиттєвих орієнтацій, цілей діяльності людини, зміною культурних парадигм розвитку. Ці зміни підготовляють і легітимізують зміни практично у всіх соціальних інститутах суспільства, враховуючи при цьому морфологію культури як суспільства в цілому, так і окремих його частин. Виникаючи в умовах соціокультурних трансформацій, віртуальний простір впливає на соціум, змушує відмовитися від уявлень про універсальний час та простір соціальної системи, які існують у науці, оскільки надає можливість конструювання індивідуального простору та часу.

Для аналізу особливостей соціального простору та часу сучасного суспільства, а також його невід'ємного структурного елементу – простору віртуального, буде використана концепція трансформаційного часу І. Валлерстайна. Відповідно до його дослідницької позиції «кожна

пора має (відповідний) простір, і кожний простір (свій) час, і певні типи часу і простору йдуть один з одним» [17, с.20], тому « час і простір не є двома окремими категоріями, а однією, яку я буду називати «часом-і-простором»» [17, с.11]. Валлерстайн виділяє п'ять видів часу-простору:

- 1) подієвий геополітичний;
- 2) циклічно-ідеологічний;
- 3) структурний;
- 4) нескінченний;
- 5) трансформаційний.

Кризи і зміни не відносяться до циклічно-ідеологічного часу-простору, незважаючи на його здатність визначати кожен нижню точку циклу як кризу і кожен вищу точку циклу – як зміну в бік якісно нового прогресивного соціального устрою. Циклічно-ідеологічний час-простір повторюється у своїй основі, хоча і у формі спіралі.

Структурний час-простір пов'язаний із сучасними соціальними системами. Вони продовжують існувати, оскільки їм властиві деякі незмінні риси, інакше вони не мали б ознаками системи. Але оскільки це історичні системи, тому вони постійно змінюються в кожній деталі, включаючи їх часові та просторові параметри. Ця напруга між циклічними ритмами і соціальними тенденціями – визначальна характеристика геоісторичної соціальної системи. У такій системі завжди є протиріччя, які мають на увазі, що вона повинна в певній точці прийти до кінця.

До двох типів часу – подієвому і нескінченному, Валлерстайн додає два тимчасових типи, згідно із класифікацією Ф. Броделя (циклічно-ідеологічний і структурний), а також особливий тип часу-простору – трансформаційний. Даний тип Валлерстайн пов'язує із якісним часом, періодом особливо інтенсивних звершень і перетворень, який протилежно геометричній моделі чисто кількісного, рівномірного часу: «Трансформаційний «час-і-простір» пов'язаний із поняттям структурного «часу-і-простору», оскільки він може наступити, тільки якщо структури – історичні системи – підійдуть до точки біфуркації з невизначеним результатом [17, с. 22]. Таким чином, Валлерстайн пропонує дисемітричну і нерівномірну діалектику їх взаємодії.

На наш погляд, трансформаційний простір-час у даній інтерпретації відображає специфічність і унікальність соціального простору сучасного суспільства, яке під впливом трансформаційного потенціалу простору віртуального підпадає під суттєві перетворення. Як вже зазначалося раніше, підставою формування віртуального простору став перехід до постіндустріального, або інформаційного суспільства, базисом функціонування якого є інформація і технології, що дозволяють оперативно працювати з нею. Одне з провідних місць посіли комп'ютерні технології, зокрема, глобальні комп'ютерні мережі, які стали технічною основою віртуального простору. Виникаючи в умовах соціокультурних трансформацій, віртуальний простір впливає на соціум, змушує відмовитися від уявлень про універсальний час та простір соціальної системи, які існують у науці, оскільки надає можливість конструювання індивідуального простору та часу.

Віртуальний простір постає як «форма існування, різновид буття у формі тотожності матеріального та ідеального, інтегральна якість, що породжується механізмом репрезентативної належності взаємодіючих елементів складної системи» [13, с. 109]. Найчастіше при аналізі віртуального простору відбувається протиставлення його простору соціальному, проте це не зовсім коректно, оскільки «людина входить у новий техногенно виготовлений світ і її свідомість «формально» відокремлюється від реального світу і переходить немов у «паралельний» простір, в інший світ, причому це світ не тільки споглядань, а світ реальних дій і переживань» [2, с. 101]. Віртуальний простір являє собою свого роду гіперреальність, яка має суттєвий вплив на існуючу систему соціальних відносин і породжує віртуалізацію соціальної дійсності.

Зазначимо, що сутність віртуального світу, з нашої точки зору, ґрунтується на трьох складових: технології, людський фактор і культура.

Особливістю віртуального простору є існування віртуальних організацій. Але, щоб створити віртуальну організацію, перш за все, слід побудувати віртуальний простір, в якому вона буде існувати, і лише після цього можна приступати до розробки і реалізації самої віртуальної технології. Для віртуального простору потрібні не тільки ІТ-технології, але й людська уява. Віртуальний простір є революційним по своїй суті, а тому він не тільки здатний до трансформації, а ще і прагне до неї. Більше того, він розвивається революційно, не дотримується звичайних законів та норм, перетинає без спротиву державні кордони, не дотримується в традиційному розумінні кордонів фізичного простору, і стає передвісником глобалізації. Найважливіше, мабуть, те, що віртуальний простір пропонує нові можливості для бізнесу і менеджменту, у тому числі, менеджменту соціокультурної діяльності (що є безумовно важливим для сучасного суспільства), які (якщо, звичайно, вдасться налагодити успішне управління віртуальним простором) дозволяють впоратися з деякими обмеженнями, характерними для сучасних ринку та соціокультурного середовища.

Принцип організації віртуального простору видозмінює звичні уявлення про час і простір, являючи собою свого роду простір інформаційних потоків із відсутністю часових меж: «Традиційне уявлення про простір як про абстрактні відстані, тобто через призму здатності предмета подолати його за певний відрізок часу, не може бути в мережевому контексті направляючим орієнтиром, оскільки в сучасному контексті соціальних переміщень змінилися осі координат» [11, с. 59].

У віртуальному просторі локальність сприймається як традиція і, багато в чому, як вимушеність, як необхідність, пов'язана з тілесністю буття. Просторовість перестає сприйматися як обмеженість, і нове сприйняття часу сприяє цьому: в мережевих спільнотах час локалізується всередині них і сприймається як тривалість процесу, а не як природний цикл. Простір немов пригнічує темпоральність, часовий вимір, внаслідок чого з'являються якісно нові явища, при яких події, що відбуваються в часі, не корелюють зі звичними ритмами соціальних процесів. Віртуальний простір породжує багатошаровість часу: в той самий момент часу виконуються кілька операцій або завдань. Вирахуваність часу втрачає своє значення і трансформується у тривалість процесів, до того ж асинхронну із простором соціальним.

На трансформацію уявлень про час у віртуальному просторі звертає увагу Мануель Кастельс. Він виділяє дві форми трансформації, що виникають внаслідок одночасності трансляції безлічі повідомлень різними каналами зв'язку та їх колажного об'єднання в утворюваних гіпертекстових потоках, яке проявляється у відчутті безперервного характеру образів цієї інформаціональної культури, з одного боку, а з іншого, – відчутті ефемерності їх існування. Усвідомлення власного буття спочатку немов «стягнутої» в одну точку тимчасової структури розвивалося у межах просторових уявлень (як локально-конкретних, так і абстрактно-космогонічних) і лише поступово дистанціювалося від них. Будучи спочатку смутно усвідомлюваною, спадкоємність часів неодноразово переривалася і поновлювалася знову у процесі еволюції первинних соціальних структур, на основі яких народжувалися цивілізації з притаманною їм безліччю світоглядів: «Початкове відчуття тривалості подій включалось у сприйняті палеоантропом просторових форм, лише поступово складна система часу людини, строкатий спектр різних форм часу, сконцентрованих в неоантропа, збагачували природу палеочасу, трансформуючи його в історичний час, у фактор відтворення суспільної людини – носія соціальної форми руху ... біочас, палеочас, історичний час ...містять у своєму обсязі тимчасові відносини біологічної еволюції, становлення соціального та історії культури» [15, с.106].

Людина, відірвана з потоку соціальних відносин і занурена у віртуальний простір та час, але зберігаючи сприйняття соціальної дійсності, стикається із проблемою суб'єктивного відтворення, реконструювання соціальних смислів і подій, оскільки соціальний час передбачає інтерсуб'єктивність сприйняття тривалості та послідовності зміни соціальних процесів. Це і призводить у дію механізми конструювання специфічного сприйняття послідовності подій

віртуального простору та часу, де є принципова відмінність розуміння часу в онтологічному контексті як об'єктивної послідовності подій і соціального часу як ціннісно-орієнтованої форми сприйняття подій і наділення їх тими чи іншими соціальними смислами.

Звичайна рухливість соціального часу і його можливість стати здатним до деконструкції призводять до прояву феномена витіснення людини з меж цього часу. Вперше про час суб'єкта заговорив Ж. Дельоз, позначаючи його поняттям «суб'єктивність пасивного суб'єкта»: «Особливості виникають в околиці охоплених ними сингулярностей; вони виражають світи як цикли серій, що сходяться та залежать від цих сингулярностей. У тій мірі, в якій позначуване не існує поза своїх виразів – тобто поза позначаючих його індивідуальностей, – світ дійсно є «приналежністю» суб'єкта, а подія дійсно стає аналітичним предикатом суб'єкта» [3, с.142]. Пасивність суб'єкта полягає саме в його «перебуванні» в соціальному часі і в той же час неможливості впливати на даний ні в напрямку минулого, ні у напрямку до майбутнього [4, с.96]. Соціальний час передбачає встановлення відношення людини до світу, що робить її прив'язаною до норморегулюючої дії: діюча людина вибудовує відносини зі соціальним і об'єктивним світом: «Діями я називаю тільки такі символічні виходження назовні, за допомогою яких дійова особа ... знаходить відношення принаймні до одного світу (але постійно також до об'єктивного світу)» [10, с.158].

Такий багатошаровий простір в інформаційну епоху починає володіти парадоксальними характеристиками: з одного боку, він розширюється фізично і віртуально, завдяки новим технологіям; з іншого боку, він скорочується, завдяки все тим же технологіям, оскільки потрібно все менше часу і зусиль на подолання тих самих відстаней. Межі сегменту взаємодії соціального і віртуального простору сучасного суспільства все більшою мірою нівелюються під впливом наступних факторів: по-перше, з огляду на умовність віртуального простору, його суміжна область із простором соціальним теж є умовною, представляючи собою специфічну форму соціокультурної взаємодії; по-друге, сегмент віртуального простору постійно збільшується за мірою ускладнення і вдосконалення новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, які інтегруються в соціокультурний простір сучасного суспільства за допомогою комп'ютерних мереж. Це викликає своєрідний метафізичний парадокс: віртуальний простір підсилює сприйняття простору соціального.

Слід зазначити, що на сучасному етапі спостерігається настільки тісна конвергенція віртуального і соціального, що можна говорити про віртуальний простір як один зі способів конструювання соціального буття: «стрімка «мережевізація» суспільства не є випадковим ефектом соціального розвитку і не залишає непорушними інші сфери соціального буття. Мережевий початок глибоко зачіпає структури сучасного суспільства і змушує суспільство жити і бачити речі по-новому» [11, с. 56].

Розгляд обраної проблеми дозволяє зробити наступні **висновки**.

Категорії «простір» і «час» належать до фундаментальних філософських категорій. Незалежно від відмінностей між тлумаченням простору, які існують у царині соціально-філософської думки, загальним для них виявляється уявлення про простір та час як невід'ємні структурні елементи соціального буття. Таким чином, соціальний простір є явищем соціального буття як цілого, де «соціальність» окреслює обрій просторовості залежно від рівня розвитку людини і суспільства.

Соціальний простір як предмет аналізу в контексті даного дослідження актуалізує проблему взаємозалежності з віртуальним простором. Віртуальний простір стає невід'ємним атрибутом сучасного суспільства. Він визначає вектори соціальних перетворень у різних соціальних сферах – економіці, політиці, культурі, освіті, релігії тощо, динаміка яких корелює із особливостями конкретного суспільства, а також впливає на соціалізацію особистості та її соціальну діяльність.

Віртуальний простір органічно вбудовано в об'єктивну систему соціальної взаємодії, де він постає у вигляді системи понять, системи образів і смислів, культурних норм, гіпертекстів, віртуальних транзакцій, які мають дуалістичну сутність. Він є не тільки аналогом взаємодій у

соціальному просторі та часі, але конструює власні просторово-часові характеристики.

Простір представляє собою форму буття матерії, що характеризує її протяжність, структурність, співіснування і взаємодію елементів у всіх соціальних системах. Віртуальний простір – це форма буття, опосередкована комп'ютерними технологіями. Віртуальний простір існує для людини суто актуально, тут і тепер, не маючи протяжності, але як і простір соціальний він має власну структуру.

Час уявляє собою форму буття матерії, що виражає тривалість її існування, послідовність зміни станів у її розвитку. Віртуальний час є дискретним за своєю природою. В умовах віртуального простору відбувається надзвичайне «стиснення» соціального часу аж до його анігіляції. Однією з відмітних особливостей віртуального простору є позачасове існування.

В силу об'єктивних відмінностей віртуального і соціального простору за їх істотним характеристикам, віртуальний простір безпосередньо в процесі свого сприйняття знаходить принципово інші властивості. Насамперед, це пластичність – своєрідне з'єднання здатності до миттєвої трансформації і зміни власної протяжності. Системоутворюючим принципом соціального простору є просторово-часовий концепт, тоді як простір віртуальний знімає просторово-часові відмінності, відтворюючи всі події у позачасовій і позапросторовій засіб. У просторі соціальному відтворюються соціальні явища, тоді як у просторі віртуальному явища представлені у вигляді інваріантів, перетворюючись явища, непідвладні просторово-часовій диференціації. Таким чином, віртуальний простір надає деяким аспектам соціальної взаємодії фрагментарний характер.

Віртуальний простір в умовах соціокультурних трансформацій розвивається революційно по своїй суті. Під соціокультурними трансформаціями ми розуміємо процес переходу суспільства з однієї стадії розвитку на іншу, що супроводжується зміною розуміння ідеології розвитку суспільства, формуванням нових цінностей і смисложиттєвих орієнтацій, цілей діяльності людини, зміною культурних парадигм розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Возможные миры и виртуальные реальности / Сост. В. Друк и В.Руднев/ – Серия «Аналитическая философия в культуре XX века». – Выпуск I. – М.: 1995. – 199 с. // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://royallib.ru/book/neizvesten_avtor/vozmognie_miri_i_virtualnie_realnosti.html.
2. Гримак Л. Супергипноз виртуальной реальности / Л. Гримак // Виртуальная реальность: философские и психологические проблемы. – М.: Логос, 1997. — 187с.
3. Делёз Ж. Логика смысла / Ж. Делёз ; пер. с франц. Я. Свирского. - М.: Академия, 1995.
4. Делез Ж. Различие и повторение / Ж. Делез. - СПб.: Петрополис, 1998.- 384 с.
5. Дэвидсон Д. Об идее концептуальной схемы // В кн.: Аналитическая философия. Избранные тексты. (Сост. А.Ф.Грязнов). – М., Изд-во МГУ. – С. 144-159.
6. Емелин В. Виртуальная реальность и симулякры / В. Емелин. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.c-newtech.ru>
7. Кант И. О форме и принципах чувственно воспринимаемого и умопостигаемого мира / И. Кант // Кант И. Сочинения: в 6 т. Т.2. – М.: Мысль, 1964. - 510 с.
8. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура / М. Кастельс. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. - 608 с.
9. Койре А. От замкнутого мира к бесконечной вселенной / А. Койре. — М.: «Логос», 2001. – 288 с.
10. Мотрошилова Н. О лекциях Ю. Хабермаса в Москве и об основных понятиях его концепции // Ю. Хабермас. Демократия. Разум. Нравственность. Московские лекции и интервью. – М., 1995.
11. Назарчук А. Социальное время и социальное пространство в концепции сетевого сообщества / А. Назарчук // Вопросы философии. – 2012. – №9. – С. 56 – 67.

12. Носов Н. Технологии виртуальной реальности. Состояние и тенденции развития / Н. Носов.- М.:ИТАР, 1999. – 160 с.
13. Орехов С. Поиск виртуальной реальности: Монография / С. Орехов. – Омск: Изд-во ОмГПУ, 2002. – 184 с.
14. Становление: бытие и небытие: коллективная монография / ред. Н.Рыбаков. – Уфа, 2001.
15. Ярская В. Время в эволюции культуры. Философские очерки / В.Ярская – Саратов: Изд-во Сарат. ун-та, 1989. - 149 с.
16. Wallerstein I. The Inventions of TimeSpace Realities: Towards an Understanding of Our Historical Systems / I. Wallerstein // Geography. – 1988.
17. Wallerstein I. The Time Space of World-Systems Analysis: A Philosophical Essay / I. Wallerstein // Historical Geography. – 1993. - XXIII, V2. – p. 5-27.

Борисова Татьяна Викторовна – кандидат философских наук, доцент кафедры философии и политологии Днепропетровской национальной металлургической академии Украины (НметаУ)

УДК 930 (1)

ОСОБЕННОСТИ ФИЛОСОФСКОЙ КУЛЬТУРЫ МЫШЛЕНИЯ В ПОНИМАНИИ ИСТОРИИ И КУЛЬТУРЫ

Рассматривается философское измерение вопросов истории и культуры, реконструкции и интерпретации их в тесной взаимосвязи. Очерчивается круг проблемного поля метафизического, онтологического и ценностного измерения природы и сущности исторического времени и культурного пространства. Особой важности наделяются вопросы методологического осмысления истории, прослеживаются проблемные моменты в интерпретации отдельных категорий философии истории. Критически осмысливаются попытки интерпретации истории как естественной науки.

Ключевые слова: история, культура, личность, эсхатология, ответственность.

ОСОБЛИВОСТІ ФІЛОСОФСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МИСЛЕННЯ В РОЗУМІННІ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

Розглядається філософський вимір історії та культури, реконструкції та інтерпретації їх в тісному взаємозв'язку. Окреслюється коло проблемного поля метафізичного, онтологічного та ціннісного виміру природи та сутності історичного часу та культурного простору. Особливою важливістю наділяються питання методологічного осмислення історії, відслідковуються проблемні моменти у інтерпретації окремих категорій філософії історії. Критично осмислюються спроби інтерпретації історії як природознавчої науки.

Ключові слова: історія, культура, особистість, есхатологія, відповідальність.

FEATURES OF PHILOSOPHICAL CULTURE OF THINKING ARE IN UNDERSTANDING OF HISTORY AND CULTURE

The philosophical measuring of questions of history and culture, reconstructions and interpretations of them is examined in close intercommunication. The circle of the problem field of the metaphysical, ontological and valued measuring of nature and essence of historical time and cultural space is outlined. The questions of methodological comprehension of history are allotted the special importance, problem moments are traced in interpretation of separate categories of philosophy of history. The attempts of interpretation of history are critically comprehended as natural science.

Keywords: history, culture, personality, eschatology, responsibility.